

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТИЗИ, РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКИ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

УДК 637.5

Шинкарук М. В.,

*vetadana77@dmil.com, ORCID ID: 0000-0003-3036-6778,
асистент кафедри інженерії харчового виробництва,
Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон*

Найдьонова С. В.,

*naydenova.sonia@gmail.com,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон*

АНАЛІЗ СТАНУ СИРОВИННОЇ БАЗИ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті представлена проблема, що м'ясна промисловість – найбільша галузь харчової індустрії, що випускає широкий асортимент продукції харчового, технічного і медичного призначення, але потребують удосконалення наявні в цій галузі технології. Мета роботи – аналіз сировинної бази м'ясопереробної галузі. Під час літературного огляду розглянуто, що вказана сфера, як і всі галузі харчової промисловості, в перехідний період зазнали певних труднощів, що призвели до різкого зниження обсягів виробництва продукції. Частково розглянуто технічне оснащення і потужність підприємств, сировинну базу для функціонування м'ясної промисловості. Проаналізовано причину падіння обсягів виробництва і те, які умови сприятимуть розвитку названої галузі. Згідно зі статистичними даними розраховано, якою кількістю м'яса забезпечено населення України у певні роки. Під час проведення дослідження з'ясовано, з якої причини скоротилося поголів'я свиней, чому поголів'я у сільгоспідприємствах зменшилось, а в господарствах населення збільшилось. Розглянута динаміка та внутрішній ринок свинини. Досліджено розвиток птахівництва в Україні, з'ясовано, що натепер населення в повному обсязі забезпечено українським курячим яйцем. Розглянута динаміка курятини по роках в Україні. Виявлено приріст м'яса індички. Попит залишається високим і продовжує зростати, бо є дієтичним за рахунок низького вмісту жиру. Встановлено, що кролятина – теж дієтичне м'ясо, на 21% представлено білком і засвоюється на 90%, жиру у кролика більше, ніж у куриці, але кількісний показник холестерину значно менший, таке м'ясо більш насичене поліненасиченими жирними кислотами, вітамінами та мінеральними речовинами, та майже ні в кого на нього немає алергії. Встановлено споживання м'яса, а саме курятини, свинини, яловичини та іншого на душу населення в Україні. Проаналізовано рейтинг найбільших в Україні виробників м'яса, з них визначено десять провідних. Зроблено висновок, що ситуацію можна поліпшити отриманням додаткових квот для українського м'яса на європейському рівні, тоді країна зможе розвивати ринок і збільшити експорт м'ясної продукції.

Ключові слова: м'ясопереробна галузь, свинина, курятина, кролятина, м'ясо індички.

Shinkaruk M. V.,

*vetadana77@dmil.com, ORCID ID: 0000-0003-3036-6778,
Assistant at the Department of Food Engineering,
Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson*

Naidenova S. V.,

*naydenova.sonia@gmail.com,
Master's degree Student,
Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson*

ANALYSIS OF THE STATE OF THE RAW MATERIAL BASE MEAT PROCESSING INDUSTRY

Abstract. *The article presents the problem that the meat industry is the largest branch of the food industry, producing a wide range of food, technical and medical products, but the existing technologies need to be improved. The purpose of this work is to analyze the raw material base of the meat processing industry. The literature review shows that the meat industry, like all food industries, experienced some difficulties during the transition period, which led to a sharp decline in production. The technical equipment and capacity of the enterprises, the raw material base for the functioning of the meat industry are partially considered. The reason for the decline in production and under what conditions will contribute to the development of this industry. According to statistics, it is calculated how much meat is provided to the population of Ukraine in certain years. The study found out the reason why the number of pigs decreased, why the number of agricultural enterprises decreased and the number of farms increased. The dynamics and domestic market of pork are considered. The development of poultry farming in Ukraine has been studied, and it has been found out that today the population is fully provided with Ukrainian chicken eggs. The dynamics of chicken by years in Ukraine is considered. An increase in turkey meat was detected. Demand remains high and continues to grow because it is dietary due to its low fat content. It was found that rabbit is also a dietary meat, 21% protein and 90% digestible, rabbit fat more than chicken, but the amount of cholesterol is much lower, more saturated with polyunsaturated fatty acids, vitamins and minerals, and almost no one is allergic to it. Consumption of meat, namely chicken, pork, beef and other per capita in Ukraine has been established. The rating (top 10) of the largest meat producers in Ukraine was analyzed. It is concluded that the situation can be improved by obtaining additional quotas for Ukrainian meat at the European level, then the country will be able to develop the market and increase exports of meat products.*

Key words: meat processing industry, pork, chicken, rabbit, turkey meat.

JEL Classification: L 66

DOI 10.36477/2522-1221-2021-28-10

Постановка проблеми. Сьогодні м'ясна промисловість – найбільша галузь харчової індустрії, що випускає широкий асортимент продукції харчового, технічного і медичного призначення.

Потребують удосконалення наявні в цій галузі технології. Для підвищення ефективності переробки худоби і птиці та виробництва м'ясопродуктів зусилля вчених академічних, галузевих і навчальних інститутів спрямовані на створення раціональних схем оброблення туш, обвалювання і жиловки м'яса, обробки кістки, нових низькокалорійних м'ясних продуктів для дитячого, лікувального і дієтичного харчування. Особлива увага приділяється розробці технологій переробки субпродуктів, крові, кишкової, жирової, шкіряної і спеціальної сировини. Значні роботи ведуться в області технології і техніки холодильної обробки м'яса і м'ясопродуктів.

М'ясна галузь, як і всі галузі харчової промисловості, в перехідний період зазнає певних труднощів, що призводять до різкого зниження обсягів виробництва продукції. Виявлення цих причин сприяє вивчення стану сировинної і технічної бази, рівня техніки і технології, якості та кількості продукції, що випускається [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Натепер в Україні функціонують багато підприємств, до складу яких входять м'ясокомбінати, м'ясоптахокомбінати, птахокомбінати, м'ясоконсервні комбінати, забійні пункти, ковбасні фабрики і заводи, м'ясопереробні заводи і комбінати, холодильники, холодокомбінати, клейові і желатинові заводи тощо.

Із загальної кількості підприємств м'ясної промисловості понад 80% – м'ясокомбінати, що забезпечують забій худоби, комплексну переробку продуктів забою і випуск продукції харчової, технічного і кормового призначення.

Технічна оснащеність і потужність підприємств різна: від 1 до 500 т/зміну по виробництву м'яса і від 0,1 до 200 т/зміну по виробництву м'яса і ковбасних виробів. Відповідно середня потужність підприємства в галузі складає по виробленню м'яса – 32 т/зміну, ковбасних виробів 6,6 т/зміну, м'ясних консервів – 24,5 туб/зміну [2; 3; 4].

Виробничі потужності підприємств дозволяють щорічно виробляти близько 2,5 млн. т м'яса, 0,7 млн. т ковбасних виробів, 200 туб м'ясних консервів і більше 0,4 млн. т м'яса птиці.

Основною сировинною базою для функціонування м'ясної промисловості є сільське господарство і, зокрема, тваринництво.

Період встановлення ринкових відносин супроводжувався стійким зниженням рівня виробництва сільськогосподарської сировини. Особливо вразливим в цих умовах виявилось тваринництво.

Перехід до ринкових відносин ще більш ускладнив ситуацію взаємин сільських товаровиробників і переробних підприємств, майже повністю зруйновані системи партнерських відносин.

Зараз від строго закріпленої сировинної зони м'ясокомбінати перейшли до вільного вибору постачальників худоби.

Найбільш поширеним каналом реалізації сільськогосподарської продукції як у нас в країні, так і за кордоном є прямі контакти між тваринницькими господарствами і м'ясокомбінатами, які відбуваються в формах прямих ринкових угод і контрактації.

Водночас в особистих і підсобних господарствах аналогічні показники зросли, але це не вплинуло на динаміку в цілому, оскільки частка їх у загальному обсязі незначна.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в аналізі стану сировинної бази м'ясопереробної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Падіння обсягів виробництва відбувається як за рахунок зменшення чисельності поголів'я, так і за рахунок зниження його продуктивності. Великі втрати несуть господарства від прогресуючого падежу тварин.

Наведений аналіз сировинної бази вказує на те, що м'ясна промисловість працює в умовах глибокого дефіциту сировини.

Відбувся спад виробництва, як це спостерігалось за останні чотири десятиліття. Однак у високорозвинених країнах Європи спостерігається постійне зростання виробництва м'яса. Це є відмінною рисою, яка характеризує сьогодні ситуацію на світовому ринку м'яса. Якість продукції, що випускається на підприємствах малої потужності, не завжди відповідає вимогам нормативних документів. Комерція та бізнес, пов'язані з реалізацією м'яса та м'ясних виробів, нерідко супроводжуються порушенням ветеринарно-санітарного законодавства.

За статистичними даними [4] в 2021 р населення України забезпечено всіма видами м'яса і м'ясних виробів на рівні 74 кг на душу населення, причому частка надходження по імпорту склала близько 18 %. У 2017 р забезпечення було

на рівні 69 кг на душу населення, при цьому частка імпорту досягала 28%. Таким чином, натепер обсяги виробництва м'яса і м'ясної продукції майже досягли показника раціональної норми споживання на рівні 70-75 кг на душу населення. Водночас фізіологічна норма споживання м'яса і м'ясних продуктів (у перерахунку на м'ясо) становить 82–86 кг на душу населення.

Природно-кліматичні умови сприяють розвитку тваринництва в Україні. Держава має достатню виробничу базу для вирощування худоби та птиці і розвиток тваринництва займає друге місце в агросекторі по значимості для економіки. Однак ситуація на м'ясному ринку постійно змінюється. На це впливають багато факторів. Однак тенденції збільшення обсягів виробництва м'ясної сировини темпи його зростання, і особливо м'яса великої рогатої худоби, залишаються низькими і не можуть задовольнити потреби в переробній промисловості.

В Україні скорочується поголів'я свиней. Згідно з даними Держстату, на початку 2021 року (станом на 1 січня) в країні було 5,73 млн свиней, на 5% менше, ніж рік тому. Зменшення поголів'я відбувається як в приватному секторі, так і в промисловому. Основні причини – невисока прибутковість бізнесу і погіршення епізоотичної ситуації в країні внаслідок поширення африканської чуми свиней (АЧС) [5].

До 2015 р більша частина (56%) поголів'я була зосереджена в приватних подвір'ях, а на свиноферми доводилося 44% тварин. В останні 5 років кількість свиней у приватному секторі динамічно скорочувалася, а частка промислового змісту зросла майже до 60%. Таким чином, на 1 січня 2021 року в сільгоспідприємствах уже було майже на 1 млн свиней більше (3,3 млн голів), ніж у господарствах населення (2,4 млн голів).

Незважаючи на те, що в останні роки поголів'я зменшується як у сільгоспідприємствах, так і у господарствах населення, в останніх вирізають свиней активніше. Якщо за 2019 року поголів'я свиней на фермах скоротилося на 2,8%, то в приватних господарствах – на 7,6%.

За різними оцінками аналітиків [6], внутрішній ринок свинини становить 600-630 тис. т (у забійній вазі) на рік. Виробництво свинини в Україні в 2021 році було 612 тис. т, що на 1,3% більше, ніж роком раніше. Здається, на перший погляд маємо суперечність: як за умови зниження поголів'я могло вирости виробництво свинини? Проте вона пояснюється збільшенням середньої ваги тварин, що здаються на забій, і, можливо, забоем маточного поголів'я в ході ремонтної заміни.

Розвиток птахівництва в Україні є одним з найбільш важливих напрямків для забезпечення продовольчої м'ясної бази країни. У 2021 виробництво птиці в забійній вазі склало майже 469 тис тон, а імпорт – усього 77 тисяч тон. У загальному обсязі виробництва м'яса частка птахівничої продукції досягає 44 %. У минулому році також було отримано 15 млн штук яєць. Сьогодні ми в повному обсязі забезпечені українським курячим яйцем [7].

За оцінкою «Центру агроаналітики», навіть незважаючи на пандемію коронавірусу Covid-19, виробництво м'яса в Україні в нинішньому році перевищить 460 тис. т (показник 2019 року 412 тис. т), а вже до 2024 року може впритул наблизитися до 500 тис. т. Понад 80% виробництва припадатиме на курятину та свинину. Зокрема, виробництво м'яса птиці може підрости до 540 тис. т.

Істотний приріст продовжує демонструвати виробництво м'яса індички, хоча, звичайно, його обсяги не порівняти з курячими. Минулого року «вихід» індичатини склав 27 тис. т у забійній вазі, що на 4,3 тис. т перевищило показник 2019 року. Попит на м'ясо індички залишається високим, адже воно дієтичне за рахунок низького вмісту жиру і має певну перевагу щодо м'яса бройлерів і свинини. Приріст виробництва м'яса індички може скласти до 2025 року до 40 тисяч тон.

До дієтичних видів м'яса належить і кролятина. М'ясо кролика на 21% представлено білком і засвоюється на 90%, жиру у кролика, більше ніж у курці, з незначною часткою холестерину, у цьому м'ясі багато корисних поліненасичених жирних кислот омега-3. Вітамінів і мінералів у кролятині більше, ніж в інших видах м'яса. І що особливо ціно, на м'ясо кролятини практично ні в кого немає алергії.

Однак поголів'я курей і кроликів майже порівняні: понад 560 тис. пернатих проти 500 тис. вухатих, які вирощують фермери всього у п'ятих регіонах: Київській, Одеській, Вінницькій, Житомирській і Чернігівській областях. Слід також зазначити, що 97% ринку кролятини доводиться на господарства населення.

Проте аналітики прогнозують, що до 2022 року промислове виробництво кролятини в Україні підросте майже в два рази й наблизиться до 10 тис. т, а з урахуванням приватних господарств перевищить 20 тис. т.

Згідно з офіційною статистикою споживання м'яса на душу населення в Україні в 2021 році становить: курятини – 26 кг, свинини – 19 кг, яловичини – 7,9 кг, інші види м'яса – 0,9 кг.

Згідно з рейтингом найбільших в Україні виробників м'яса, є 10 провідних компаній ринку за підсумками 2021 року. На частку найбільших гравців рейтингу довелося більше 50% виробленого в країні м'яса.

1. Миронівський Хлібопродукт (МХП) агропромхолдинг поєднує кілька торговельних марок: «Наша Ряба» (куряча продукція), «Фуа Гра» (гусяче м'ясо), Chateau Galicia (гусяча продукція), «Сертифікований ангус» (яловичина). У 2021 році агропромхолдинг займав 40,7% м'ясного ринку України. МХП експортує свою продукцію більш ніж в 65 країн світу.

Для просування своєї продукції компанія вивчила ринок м'яса курки. Упаковка «Наша Ряба» оформлена в зелено-жовтих тонах, що має вказувати на натуральність продукту. На це вказують і слогани компанії: «Натуральні продукти для здорового життя», «Піклуючись про курочку, ми піклуємося про Вас».

У зарубіжні країни м'ясо птиці поставляється під торговою маркою Qualiko. Слоганом Qualiko стало: Good for your family (Добре для вашої родини). Орієнтуючись на зарубіжного споживача, компанія зробила ставку на екологічність своєї продукції. Компанія замовила новий дизайн упаковки. Логотипом стала буква Q, поміщена на зелений фон. Продукція марки експортується більш ніж у 60 країнах.

На території України «МХП» – єдина компанія, яка займається промисловим виробництвом гусячого м'яса та печінки. Експортує гусячу продукцію Миронівський Хлібопродукт під ТМ Chateau Galicia. Логотипом бренду стала золота гусяча голова з короною на синьому тлі. При створенні легенди бренду виробник вказував на екологічність продукції і високі стандарти якості, які можна порівняти з французькими та угорськими. Саме ці країни славляться виробами з гусячої печінки.

2. Комплекс «Агромарс». Випускає куряче м'ясо під ТМ «Гаврилівські курчата» з 1998 року. Виробляє 9,2% українського м'яса. Друга українська компанія з експорту м'яса курки в зарубіжні країни. Постачає продукцію в Німеччину, Голландію, Ірландію, Ірак.

3. Компанія «Агро-Овен». Виробник курячого м'яса (бренд «Золотко»), свинини і яловичини. Частка компанії на українському м'ясному ринку – 4,6%. Продукцію поширює через власну торговельну мережу «Будинок м'яса». Фірмовий стиль магазинів допомагає м'ясному бренду виділитися серед конкурентів.

4. АПК – Інвест. Найбільший виробник свинини в країні. Загальний відсоток продукції на м'ясному ринку України – 4,5%. Володіє товарним брендом «М'ясна весна».

5. АПК Дніпровська. Частка на українському ринку – 4%. Випускає курятину під брендом «Знатна курка».

Також у десятку лідерів на ринку м'яса входять: Володимир-Волинська птахофабрика (бренд «Чеботурочка – селянська курочка»); Компанія «Пан Курча» виробляє курятину і свинину; «Глобинський свинокомплекс»; Фермерське господарство «Улар», яке виробляє м'ясо птиці і сертифікує продукцію за стандартами халяль; «Агро-Рось» (бренд «Золоте курча»).

Висновки і перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. У зв'язку зі скороченням колишніх ринків збуту Україна намагатиметься знайти нові країни для експорту м'яса. Перспективними є азіатський і африканський ринки. Щоб стати конкурентоспроможними, українським виробникам необхідно міняти технології. Європейський ринок перенасичений свининою. Тому українським постачальникам краще звернути увагу на менш поширені види м'яса: баранину, козлятину.

Продовжиться зниження поголів'я великої рогатої худоби і свиней. Збільшиться собівартість продукції, через що виросте її вартість для споживачів. Тому продовжить своє зростання відсоток вживання курячого м'яса.

Ситуацію може поліпшити отримання додаткових квот для українського м'яса на європейському ринку. Тоді країна зможе збільшити експорт м'ясної продукції [8].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ібатуллин М.І. Інституційне середовище продовольчого ринку: зарубіжний досвід і вітчизняне сьогодення. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 10. С. 64–68.
2. Мамчур Л.В. Формування організаційно-економічного механізму збалансованого розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів. *Економіка АПК*. 2017. № 8. С. 38–47.
3. Бергер А.Д. Сучасні тенденції розвитку м'ясопереробної галузі України. *Інтелект XXI*. № 1. 2017. С. 41–51.

4. Воронєцька І.С., Спринчук Н.А., Кравчук О.О. Перспективи розвитку товарного кормо-виробництва в Україні. *Агросвіт*. 2018. № 3. С. 12–18.

5. Виробництво промислової продукції за видами по регіонах. *Державна служба статистики України: сайт*. 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/pr/ovp/ovp_u/arh_ovp.html.

6. Митна статистика. *Державна фіскальна служба України: сайт*. 2019. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/fl1>.

7. Тваринництво України : стат. зб. *Державна служба статистики України: сайт*. 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/05/zb_tu2018.pdf

8. Муллер М.В. Формування інноваційного розвитку м'ясопереробних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Полтава, 2016, 217 с.

REFERENCES:

1. Ibatullin M.I. (2015). Instytutsiine sere-dovyshche prodovolchoho rynku: zarubizhnyi dosvid i vitchyzniane sohodennia. *Visnyk ahrarnoi nauky*. № 10. S. 64–68.
2. Mamchur L.V. (2017). Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu zbalansovanoho rozvytku rynku miasa ta miasoproduktiv. *Ekonomika APK*. № 8. S. 38–47.
3. Berher A.D. (2017). Suchasni tendentsii rozvytku miasopererobnoi haluzi Ukrainy. *Intelekt KhKhI*. № 1. S. 41–51.
4. Voronetska I.S., Sprynchuk N.A., Kravchuk O.O. (2018). Perspektyvy rozvytku tovarnoho kormo-vyrobnytstva v Ukraini. *Ahrosvit*. № 3. S. 12–18.
5. Vyrobnytstvo promyslovoi produktsii za vydamy po rehionakh. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: sait*. 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/pr/ovp/ovp_u/arh_ovp.html
6. Mytna statystyka. *Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy: sait*. 2019. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/fl1>
7. Tvarynnytstvo Ukrainy: stat. zb. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: sait*. 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/05/zb_tu2018.pdf
8. Muller M.V. (2016). Formuvannia innovatsiinoho rozvytku miasopererobnykh pidpryemstv: dys. ... ekon. nauk: 08.00.04. Poltava, 217 s.

Стаття надійшла до редакції 1.11.2021